

Ríkisrættarlíga stöðan lögð fyrri tingið

Týsdagin legði Hogni Hoydal, landsstýrismaðurin í sjálfstýrismálum fyrri tingið uppskot til samtykt um ríkisrættarlíga stöðu Føroya. Niðanfyrri prenta vit uppskotið:

Samtykt um ríkisrættarlíga stöðu Føroya

5 Uppskot til samtyktar um ríkisrættarlíga stöðu Føroya

Ár 1998, týsdagin 18. august 1998 legði Hogni Hoydal, landsstýrissmaður vegna landsstýris fram soðjandi:

Uppskot til samtyktar

Løttingið tekur undir við, at landsstýrið fer undir at fyrirreika og taka upp samráðing við ríkisstjórnina um ein sínámillum sáttmála millum Føroyar og Danmark soleiðis, at Føroyar verða skipaðar sum eitt land við fullveldi. Sáttmálin skal áseta karmarnar fyrri samstarvinum millum londini framveitir.

Viðmerkingar

Almennar viðmerkingar
Ríkisrættarlíga stöðu Føroya hevur verið eitt støðugt høvuðsmál í føroyskum politikki alla hesa öldina. Samráðingarnar eftir seinna heimsbardaga millum donsku stjórnina og føroyskar politikkarar um framtidarstöðu Føroya elvdu til fólkaatkvøðuna í 1946, sum varð ógild, og til politiskt stríð innanhýsis í Føroyum. Úrslitið varð, at Heimastýrislógirnar varð sett í gildi hin 1. apríl 1948. Síðani er onginn formlig broyting hend á ríkisrættarlíga okinum, hóast samfelagsligu broytingarnar hava verið alstórar.

Gongdin í Føroyum og viðurskiptini millum Danmark og Føroyar seinastu árin hava víst, at tørvur er á grundleggjandi broytingum í ríkisrættarlígu stöðu Føroya. Breið politisk semja tykist at vera um:

* At ábyrgdarbýtið millum dansk og føroyskar myndugleikar hevur verið ógreitt, og hevur alment elvt til ógreið ábyrgdarviðurskipti í politiskum avgerðum og serstakt til vantandi stýring

ing í peninga- og búskaparlígu viðurskiptum.

* At føroyska samfelagið er ikki vordið meira búskaparlíga og figgarliga sjálvbjargið undir heimastýrisskipanini, men hinvegin meira heft at figgarligum stuði úr Danmark.

* At Føroya stöða í einum heimi í broyting er ógreið. Gongdin í Danmark, har fleiri og fleiri málsøki verða lögð til ES, hevur eisini avleiðingar fyrri Føroyar, men ógreitt er hvørjar.

Føroyska samfelagið stendur fyrri stórum avbjóðingum komandi árin. Føroyar skulu kappast við onnur lond um at menna vinnugrundarlagið út um tað vit liva við í dag. Ein møgulig komandi oljuvinnu undir Føroyum kann elva til kollveltandi broytingar í samfelagsgrundarlagnum og samfelagsbygnaðinum. Innanhýsis skulu politisku og vinnuligu karmarnir leggjast, og skipanin fyrri einum framhaldandi velferðarsamfelagi skal greiðast. Út eftir skulu marknaðarviðurskipti og luttøka í altjóða samstarvi avtalast.

Ein greið ríkisrættarlíga stöða er grundarlagið fyrri at leggja tryggjar karmar um framtidarmenningina av føroyska samfelagnum.

Ætlanirnar hjá samgonguni

Landsstýrissamgongan, sum varð skipað eftir løgtingsvalið 30. apríl 1998, hevur sett sær sum høvuðsmál at greiða ríkisrættarlígu stöðuna við tí endamáli, at Føroyar gerast politiskt og búskaparlíga sjálvstøðugar. Samgongan hevur sett sær fyrri, at Føroyar skulu skipast sum fullveldi (suverenur stat) eftir eini skipaðari ætlan.

Ætlanin er formliga í tveimum

1. Ein millumlandasáttmáli verður gjørdur, sum ásetir, at framtíðarsamstarvið millum Føroyar og Danmark verður skipað millum tvey sjálvstøðug og javntsett lond. Í hesum sambandi verður eisini gjørd ein búskaparlíga og figgarlig uppgærd og ein avtala um ein búskaparlíga skiftisskipan. Sáttmálin verður lagdur fyrri løgtingið, og tá løgtingið hevur samtykt hann, verður hann lagdur til fólkaatkvøðu til góðkenningar.

2. Ein grundlóg skal gerast fyrri Føroyar. Uppskot verður lagt fyrri løgtingið um at seta grundlógarnavend. Tá nevndin er liðug, verður uppskot um grundlóg lagt fyrri løgtingið og síðani til fólkaatkvøðu.

Ætlanin byggir á ta politisku grundhugsan, at føroyingar fáa fult ræði og fulla ábyrgd av landinum, og Føroya fólk skipar hetta vald við sínum fólkaavlað lóggevutíngi, Føroya Løgtingi, egna stjórn síni, Føroya Landsstýri og egna dómsvaldi sínum, við heimild í egnari grundlóg. Føroyar verða viðurkendar sum fullveldi eftir galdandi tjóðarrætti og kunnu fritt taka lut í altjóða samstarvi sum sjálvstøðugt land.

Ætlanin leggur dent á, at hetta skal gerast eftir einum skipaðum og fólkaræðiligum leisti og í samráðingum við donsku ríkismyndugleikarnar. Føroyar og Danmark mugu framhaldandi hava samstarv á fleiri økjum, politiskt og umsitingarlíga. Hetta kemur eyðvítt á av tí søguliga sambandinum millum londini. Eftir hesi ætlan verður tó talan um tveir javnbjóðis partar, har ábyrgdar- og valdsbýtið er greitt ásett.

Søgulig forðømi

Í politiska kjakinum hevur verið víst til ta sonevndu "sambandslógina" millum Danmark og Ísland í 1918. Hesin sáttmáli gav Íslandi fullveldi, men ásetti samstundis felagsmál við Danmark og ásetti neyvar treytir fyrri samstarvinum landanna millum.

Við hesum forðømi og við atlit til søguliga gongdina undir Heimastýrislógini verður hildið, at tað er ein gongd leið at gera ein samstarvssáttmála við Danmark. Heimastýrislógirnar til skilar, at ávíst lóggevuveld og úttánnandi vald er flutt frá ríkismyndugleikum til føroyska heimastýris. Ætlan landsstýrisins vendir hesum við. Evsta valdið yvir Føroyum fer at ligga hjá føroyskum myndugleikum. Í eini skiftisstíð kunnu málsøki leggjast til donsku ríkisstjórnina at umsita, og avtalar kunnu gerast um felagsmál og framtíðar samstarv.

Eftir hesum leisti er møguligt at tryggja Føroyum fult politiskt sjálvræði og ábyrgd, og samstundis tryggja eina tillaging, sum gevur føroyska samfelagnum møguleika at byggja egnar skipanir upp á øllum økjum og at grunda ein sjálvstøðugan, burðardygjan føroyskan búskap.

Í avtalu millum donsku stjórnina og landsstýrið frá 10. juni í 1998 er ásett í grein 9, at donsku stjórnin er til reiðar at samráðast um eina nýggja skipan á tí grundarlagi, at Føroyar gerast fullveldi. Harumframt eru stjórnin og landsstýrið samd um at samráðast um eina skiftisskipan, sum eisini fevnir um eina búskaparlíga skiftisskipan, ið hevur til endamáls, at Føroyar gerast búskaparlíga sjálvbjargnar.

Sostatt er eitt greitt politiskt grundarlag lagt fyrri eini skilgjøðari samráðingarløysn.

Viðmerkingar um búskaparlíga/figgarlig viðurskipti

Tað er greitt, at búskaparlíga og figgarliga viðurskiptini millum Føroyar og Danmark hava alstóran týdning fyrri nýggja samstarvssáttmálin.

Tí má týðningurin av ríkisstjórnini í føroyska búskapinum greinast gjølla. Metast skal um, hvørjar avleiðingar ein minkandi heildarveiting fær fyrri

Hogni Hoydal, landsstýrismaður í sjálfstýrismálum, hevur nú sett skjótil á fullveldið

landsbúskapin og landskassainntøkurnar, og hvat kreyst í føroyska framleiðslu- og inntøkugrundarlagnum, um Føroyar skulu gerast sjálvbjargnar og veita sínum borgarum tær tænastur, sum eitt nútímans vælferðarsamfelag hevur.

Afturat árliga ríkisstjóðinum (heildarveitingini) vera útreiðslur hjá ríkiskassanum til stovnar í Føroyum og til núverandi felagsmál. Hetta skal greinast í hvørjum einstøkum føri, og ætlanir skulu gerast fyrri, hvussu føroyskar skipanir kunnu byggjast upp og figgjast á ymsu økjum.

Umframt at vera grundarlag undir samráðingum við donsku stjórnina, gerst hetta tilfar stöði undir politiska kjakinum í Føroyum um, hvussu samfelagið skal skipast framveitir.

Viðmerkingar um samstarvssáttmála

Í samgonguskjalinum er avtalað, at nýggi sáttmálin kann fevna um felags kongshús, felags gjaldoyra og felags ríkisborgararéttindi hjá donskum og føroyskum ríkisborgarum. Tað merkir, at Føroyar og Danmark vera í einum felagskapi, har ávíst søgulig, búskaparlíga og persónlig bond verða varðveidd millum tjóðirnar.

Søguliga hava føroyingar verið beinleiðis undir danska kongshúsinum síðani 1661/62, og danska kongshúsið ber uttan iva við kensluligar røtur hjá nógvum føroyingum. Skipanin við felags ríkjaleiðara í londum við fólkaræðiligum fullveldi er væl kend aðrastaðni í heiminum, og slíka skipan høvdu Ísland og Danmark millum 1918 og 1944. Við føroyskum fullveldi er hetta ein spurningur, sum Føroya fólk kann taka stöðu til fyrri seg.

Gjaldoyravíðurskiptini eru eitt øki, sum hevur stóran týdning í búskapar- og figgarpolitikkinum og, sum krever neyv stýringssamboð og skipanir. At vera knýttur at danska gjaldoyranum gevur bæði fyrimunir og vansar. Danska gjaldoyrað er beinleiðis knýtt at gjaldoyravíðurskiptunum í ES-londunum. Tað peningapolitiska veðurlagið, sum hóska í Danmark (og ES), er ikki altíð Føroyum til vildar.

Sterka danska krónan hevur seinnu árin verið ein trupulleiki hjá ørtum av útflutningsvinnuni. Hinvegin eru Føroyar neyvar til reiðar at skipa fyrri egnum gjaldoyra, aðrenn grundleggjandi spurningar í føroyska búskapinum hava funnið eina nýggja legu, og búskapurin yvirhøvur er vordið meira sjálvberandi. Tí er helst rættast at miða eftir eini skipan við felags gjaldoyra millum Danmark og Føroyar.

Í sambandi við sáttmálan má føroyskur heimarettur staðfestast, sum eisini verður grundlógarfestur. Føroyingar og danir hava gjøgnum árin búsett seg hvør hjá øðrum, hava nomið somu rættindir og skyldur, og familjubond knýta tjóðirnar saman. Eisini er at nevna, at bæði Føroyar og Danmark eru bundin av fleiri norðurlanda sáttmálum, sum áseta sínámillum rættindi hjá borgarum í hesum londum. Sáttmálin eigur tí at fevna um eina skipan, ið tryggjar føroyskum og donskum ríkisborgarum javnbjóðis rættindi hvør hjá øðrum.

Tað er somuleiðis greitt, at Føroyar mugu samstarva við onnur lond um tær tænastur, sum krejvast í einum nútíðar samfelagi. Tí má sáttmálin fevna um framhaldandi samstarv við Danmark, eitt nú í útbúgvingarmálum, heilsuáttmálum, uttanríkisáttmálum og í rættarmálum. Harafturat má spurningurin um verju og tilbúgving viðgerast.

Sáttmálin eigur at vera tjóðarbundin, so hann skal takast upp til viðgerðar eftir ávíst áramál og hann eigur at hava ásetingar um, hvussu hann kann sigast upp eftir ávístum reglum, og hvussu samstarvið á timum ymsu økjum kann broyast og endurskoðast.

Til tess at fremja hesa ætlan, er eitt nærlagt og stórt fyrirreikingararbeiði neyðugt. Miðfyriritingin skal leggja nógvá orku í fyrirreikingarnar og ætlanin skal metast í mun til avleiðingar fyrri øll málsøki.

Landsstýrið fer at leggja eina frágreiðing um fyrirreikingarnar fyrri tingið til aðalorðaskiftis seinni í tingsetuni.

Við hesum verður mælt til at samtykkja uppskotið.

Dan Petersen og Jóannes Eidesgaard úr Javnaðarflokkinum og Hogni Hoydal, landsstýrismaðurin í sjálfstýrismálum - sum óvæð eru á skránni hendan dagin